

ды и методы в системе дошкольного образования. Также говорят об их психологическом воспитании и о том, как мы можем применить эти методы.

SUMMARY

The article describes educational work, pedagogical technologies, pedagogical skills, psychological approaches and methods in the system of preschool education. They also talk about their psychological upbringing and their applying methods.

ЎҚУВ ЖАРАЁНИДА ЎҚУВ СИМУЛЯТОРЛАРИНИ ҚЎЛЛАШНИНГ САМАРАДОРЛИГИ

А.К.Бижанов - ассистент ўқитувчи

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: педагогик дастурий таъминот, ахборот-таълим ресурслари, компьютер технологиялари, симуляторлар.

Ключевые слова: обеспечение педагогической программы, информационно-образовательные ресурсы, компьютерные технологии, симуляторы.

Key words: pedagogical program support, information-educational resources, computer technologies, simulators.

Кириш. Таълим тизимидаги фаолият олиб бораётган профессор-ўқитувчилар тез суръатларда ривожланаётган ахборот технологиялари ва замонавий компьютерлар билан бирга интернет тизимидан ўқув жараёнида фойдаланишни билиши жуда ҳам катта аҳамиятга эга. Буни муваффақият билан амалга оширишнинг муҳим омилларидан бири таълим муассасаларида ўқитиладиган ўқув предметлари бўйича дастурий таъминотларни, яъни симуляторларни яратишдир.

Таълимни компьютерлаштириш муаммоси педагогика фанида тахминан ярим аср олдин пайдо бўлган замонавий йўналиш ҳисобланади. Унга бағишланган адабиётлар йилдан йилга жадал суръатлар билан кўпайиб бормоқда. Францияда 1987 йилда информатика бўйича янги миллий режа қабул қилинган ва режанинг асосий йўналиши юқори сифатли педагогик дастурий таъминотларни яратиш, бу муаммони илмий ҳал қилишнинг янги имкониятларини излаб топишдан иборат деб белгиланган. Шу жумладан, АҚШ, Англия, Германия, Япония, Канада, Австралия, Жанубий Корея, Россияда шу йўналишдаги психологик, педагогик, дидактик, услубий, техник ва технологик изланишлар кенг қўламда олиб борилмоқда [1].

Олий таълимнинг электрэнергетика йўналишларида ўқитиладиган мутахассислик фанларнинг электрон таълим муҳитини ташкил этадиган замонавий таълим манбаларини яратиш ва ундан фойдаланиш долзарб масалаларидан биридир.

Бугунги кунда электрон ахборот-таълим ресурсларини амалий дастурий воситалар ёрдамида тайёрлаш ва ундан ўқитиш жараёнида самарали фойдаланиш ҳар бир ўқитувчи учун муҳим вазифа ҳисобланади.

Олий таълим тизимида ўқитиладиган ўқув материалларини замонавий дастурий воситалар ёрдамида тайёрлаш ва ундан фойдаланиб ўқитишни ташкил этиш талабаларнинг имкониятларини кенгайтиради [2].

Замонавий педагогик дастурий воситаларга қатор илмий тадқиқотчилар томонидан таърифлар берилган. Жумладан, педагогик дастурий восита – бу муайян фан соҳаси ёки мавзунини ўқитиш технологиясидан фойдаланиб, фаолиятни ҳар хилда амалга оширишда шарт-шароит яратиш берадиган дастурий воситадир [3].

Педагогик дастурий воситалар – компьютер технологиялари ёрдамида ўқув жараёнига қўйилган максадга эришиш учун қисман ёки тўлиқ автоматлаштиришга мўлжалланган дидактик восита ҳисобланади [4].

Педагогик дастурий воситалар таркибига ўқув фани бўйича аниқ дидактик мақсадларга эришишга йўналтирилган дастурий маҳсулот яъни симуляторни ишлаб чиқиш учун махсус дастурлар комплекси, техник ва методик таъминот, қўшимча ва ёрдамчи воситалар кирди.

Таҳлил ва натижалар. Ўқув жараёнида ўқув симуляторларини қўллашнинг самардорлигини оширишнинг яна бир тури бу намоёниш этувчи дастурлар ҳисобланади. Намойиш этувчи дастурлар – ўқув материалларини кўргазмалар шаклида таъминот этиш учун ҳамда ўрганилаётган

конуниятларни, объектларнинг ўзаро алоқасини виртуаллаштириш ва визуаллаштириш учун мўлжалланган. Визуаллаштириш – бу тасаввурлар тасвирларини кўриш ҳолатида яратишдир, Виртуаллаштириш эса (лотинча virtualis-эҳтимол) – аниқ мавжуд бўлмаган маълум бир шароитларда содир бўлиши мумкинлиги ҳисобга олинган объектнинг кўринишини компьютерли ифодалаш бўлиб, бунда шу объектнинг барча қирралари ҳисобга олинади [5]. Ўқитишнинг самардорлигини ошириш, ўрганилган материалларни такрорлаш ва мустақамлаш орқали малака ва кўникмалар шакллантириш учун мўлжалланган дастурлар булар тренажёрлар ҳисобланади. «Тренажёр» сўзи XX асрнинг охирида пайдо бўлган неологизм (грекчадан, янги сўз), маданият таракқиётининг бошланғич босқичида қўлланила бошланган тушунчанинг ўзида инсонни ўқитиш ва унда муайян кўникмаларни яратиш учун қурилма маъносини беради. Бу жараён «мен каби бажар» принципи бўйича амалга оширилади [4].

Электрон таълим муҳитини ҳосил қилувчи электрон ахборот-таълим ресурсларини яратиш қўйидаги босқичлардан ташкил топади [6]:

- бошлаш жараёни;
- мақсадни аниқлаш;
- мундарижа тузиш, режалаштириш;
- дастурий маҳсулотни тайёрлаш;
- тайёрланган дастурий маҳсулотдан фойдаланиш ва самардорликни аниқлаш.

Олий таълим электрэнергетика йўналишлари учун мутахассислик фанидан тайёрланган методик таъминотни, яъни симуляторни амалий ва лаборатория машғулотларининг самардорлигини бир неча кўрсаткичлар бўйича таҳлил қилиш мумкин. Олиб борилган изланишлар самардорлиги қўйидагича:

1. Талабаларнинг берилган топшириқларни бажаришига кўра;
2. Талабаларнинг берилган топшириқларни бажаришини ўрганганлиги;
3. Талабаларнинг берилган топшириқларни бажара олиш тезлиги каби мезонлар асосида ўрганилди.

Хулоса ва таклифлар. Таълимда самардорликка эришганлик таълим сифати кўринишида намоён бўлади. Таълим сифати – таълим жараёни ва натижасининг, таълим қандай бўлиши, у қандай мақсадларга хизмат қилиши ҳақидаги жамиятга тарқалган тасаввурга унинг мос келиш даражасини ифодаловчи интеграл тавсифдир [7].

Олий таълимда ахборот-коммуникация технологияларидан таълим оладиган талабалар машғулоти самарали ўзлаштириб, мустақил ишлаш ва ижодий фаолият босқичига ўтганларида, ўқитувчининг берган янги ахборотлари билан чегараланмай, ўзлари бўш вақтларида мустақил равишда симуляторлардан фойдаланиб билимларини ошириб борадилар. Бу эса, уларнинг машғулоти жараёнида ўқитувчи томонидан берилган топшириқларни тезгина, хатосиз бажаришларида намоён бўлишини кўришимиз мумкин.

Адабиётлар

1. Мўминов Б.Б. Информатикадан амалий ва лаборатория машғулотлари учун педагогик дастурий таъминот

- ярташ ва фойдаланиш методикаси. Педагогика фанлари буйича фалсафа фан.док.дис.13.00.02. –Бухоро: 2009.
2. Суропов Б.М. Электрон таълим муҳитида ахборот коммуникация технологиялари фанини ўқитишнинг методик таъминоти тақомиллаштириш. Педагогика фанлари буйича фалсафа фан.док.дис. 13.00.06. –Тошкент: 2019. 75- б.
3. Шкутина Л.А. Подготовка педагога профессионального обучения на основе интеграции педагогических информационных технологий: дис.док.пед.наук. 13.00.08. –Караганда: 2002. –С.390.
4. Понятие и классификация педагогического программного средства. Понятие и классификация ППС. Технология создания мультимедийных приложений. Создание электронных учебных курсов. Технология разработки тестовых заданий. Электронные учебники. <http://vunivere.ru/work6194>.
5. Что такое визуализация и как она работает? <http://constructors.ru/sila-mysli/chto-takoe-vizualizaciya-i-kak-ona-rabotaet.html>
6. Каюмова Н.А. Касб-хунар коллежларида «Ахборот технологиялари» фанидан ўқув машғулотларини ташкил этиш ва ўтказиш методикаси. Дис.пед.фан.ном. – Тошкент: 2008. 156-б.
7. Олий таълим. Луғат маълумотнома. /Академик С.С.Фулумов таҳрири остида. -Тошкент: Молия, 2003. 216- б.

РЕЗЮМЕ

Бу мақолада олий таълимда ўқув жарёнида ўқув симуляторларини қўллаш орқали ахборот-коммуникация технологиялари-дан фойдаланадиган талабалар машғулоти самарали ўзлаштириб, мустақил ишлаш ва ижодий фаолият босқичига ўтганларида, ўқитувчининг берган янги ахборотлари билан чегараланмай, ўзлари бўш вақтларида мустақил равишда симуляторлардан фойдаланиб, билимларини ошириб бориши назарда тутилган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается проблема обучения студентов в ВУЗе с применением симуляторов в информационно-коммуникационной технологии, использование которых эффективно влияют на улучшение качества учебного процесса. При выполнении заданий студенты эффективно усваивают информацию, затем постепенно переходя к этапу самостоятельной работы, учащиеся уже сами умело используют симуляторы, которые действительно дают положительные результаты.

SUMMARY

This article assumes that the students who uses information and communication technologies in higher education through the use of training simulators in the educational process can effectively learn their lessons and enlarge their knowledge while moving to the stage of independent work and creative activity, not being limited to new information provided by the teacher.

ЎҚИТУВЧИЛАР ФАОЛИЯТИНИНГ ХОРИЖДА ВА ЎЗБЕКИСТОНЛИК ОЛИМЛАР ТОМОНИДАН ЎРГАНИЛИШИ

А.Даўкеева – педагогика фанлари буйича фалсафа доктори
Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: педагогик фаолият, педагогик қобилият, дидактик қобилият, академик қобилият, перцептив қобилият, нутқий қобилият, ташкилотчилик қобилияти.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, педагогические способности, дидактические способности, академические способности, перцептивные способности, говорящие, организаторские способности.

Key words: pedagogical activity, pedagogical ability, didactic ability, academic ability, perceptual ability, speaking ability, organizational ability.

Ўқитувчининг психологик хусусиятлари ва шахсий фазилатларини чуқур ўрганиш ишлари йигирманчи асрнинг 30-40 йилларидан кенг йўлга қўйила бошланди. Талаба шахсининг ривожланишида ўқитувчининг роли бениҳоят муҳимдир, чунки у таълим ва тарбия жараёнининг ташкилотчиси вазифасини бажаради. Ҳозирги шароитда ўқитувчининг ташкилотчилик қобилиятига нисбатан юксак талаб қўйилади, шу боисдан ижтимоий-тарихий тажрибаларнинг бойлиги эҳтиёжлар қўламининг ортисига бевосита боғлиқ.

Йигирманчи асрнинг 70-80-йилларида педагогика ва психология фанларида ўқитувчининг касбий тайёргарлигига, лаёқатига, шунингдек, шахсий сифатларини шакллантириш масаласига оид тадқиқот ишларининг қўламини кескин равишда ортди. Ўқитувчининг характер хислатлари, педагогик қобилиятлари, қуниқма ва малакалари, унда тарбиячилик маҳоратини таркиб топтириш шартлари ўрганилмоқда. Кейинги пайтларда ўқитувчининг касбий сифатларини шакллантиришнинг механизмлари ва қонуниятларини кашф қиладиган махсус илмий изланишлар салмоғи тобора ортиб бормоқда. Касбий тайёргарликка оид тадқиқотларда ўқувчиларда ўқитувчилик касбига қизиқишнинг уйғониши, ўқитувчилик касбини танлашнинг мотивлари, ўқувчилар ва талабаларда педагогик йўналишни таркиб топтириш, тарбия жараёнининг илмий-назарий муаммолари, ўқитувчилик маҳоратини эгаллашнинг психологик манбалари, педагогик қобилиятларининг ривожланиш хусусиятлари, ўқитувчи билан ўқувчининг (талабаларнинг) ҳамкорлик фаолияти, педагогик мулоқотнинг психологик асослари очиқ берилмоқда.

Бу соҳанинг йирик тадқиқотчилари қаторига И.В.Страхов, Н.В.Кузьмина, А.И.Щербаков, Ф.И.Гоноболдин, В.А.Сластёнин, С.Р.Ражабов, М.О.Очилов, М.Г.Давлатшин, Р.З.Гайнутдинов ва бошқаларни қиритиш мумкин. Рус психологи **И.В.Страхов** «Педагогик тақт психологияси» номи асарида ўқитувчининг психологик одоби масаласини

тадқиқ қилиб, олинган натижаларни умумлаштириб берган. Унинг фикрича, педагогик одобда асосий ўринни ўқувчига таъсир этишни мақсадга мувофиқ кузатиш, қундалик педагогик ҳолатларни ҳисобга олиш зарурлиги, ҳамкорлик фаолиятида ўқувчининг шахс хусусиятлари билан унинг имкониятларини эътиборга олишни эгаллайди. Бу асрда педагогик одоби (тактни) шакллантириш хусусиятлари ва унинг босқичлари туғрисида умумлашган мулоҳазаларга яқин ясалди. Ана шу сабабдан **И.В.Страхов**нинг маъқул иши ўқитувчи шахсини тадқиқ қилишга бағишланган дадил илмий қадам ҳисобланади [1:273].

Рус олимаси **Н.В.Кузьмина** ўқитувчилик фаолиятида педагогик қобилиятларнинг роли ва уларни таркиб топтиришга оид қатор илмий тадқиқот ишларини олиб борган. Муаллиф шахсий тадқиқотларида педагогик қобилиятларни гностик (билишга оид), проектив (олдиндан режалаштиришга қаратилган), конструктив, ташкилий ва коммуникатив турларга ажратиб, уларнинг ҳар бирига чуқур психологик тасниф билдирилади, ҳар бир таркибий қисм тажриба материаллари билан мустаҳкамланади.

Н.В.Кузьмина педагогик қобилиятнинг муҳим аломатлари қаторига кузатувчанликни ҳам қиритади, ўқитувчининг бу хислари ўқувчининг ички кечинмалари хис-туйғулари қаби омилларни аниқлашга хизмат қилади. Бу нарса ўқувчининг фаолиятида юзага келадиган қийинчиликларни енгиш билан боғлиқ хатти-ҳаракатларни илғашга имкон яратади, унда айрим ўзгаришни қуриш ва таҳлил қилиш шарт-шароитлари туғилади. Ўқитувчида кузатувчанликнинг пайдо бўлиши натижасида у диагностик сифатни вужудга келтиради деб айтиб ўтган [2:118].

Рус психологи **А.И.Щербаков** фикрига кўра, педагогик фаолият - бу ўқитувчи олдида жиддий талаблар қўядиган мураккаб психологик актдир. Педагогик фаолият ўқитувчини чуқур ва пухта билимга, педагогик қобилиятга, мустаҳкам характерга, юксак маънавиятга эга бўлишини тақозо қилади.